

Макеев Арзымкан Касымовичтин «Негизги мектепте математиканы жергиликтүү материалдарды колдонуп окутуунун методикасы (5–6-класстын математика предметинин мисалында)» аттуу 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык ишине расмий оппонент, педагогика илимдеринин доктору, профессор Ш.А.Алиевдин

ПИКИРИ

Макеев Арзымкан Касымовичтин диссертациялык иши математика курсун окутууда жергиликтүү материалдарды колдонуу аркылуу анын натыйжалуулугун, окуучулардын билим сапатын жогорулатууга жана жергиликтүү материалдарды колдонуунун илимий методикалык негиздерин изилдөө боюнча толук бүткөн жана өз алдынча аткарылган жумуш болуп эсептелет.

Теманын актуалдуулугу. Акыркы жылдарда кабыл алынган Кыргызстанда билим берүү системасын реформалоонун документтеринде баса белгиленип келет. Улуттук баалуулуктарды жана улуттук маданияттын көп түрдүүлүгүн эсепке алуу, дүйнөлүк көз карашты калыптандыруу, коомдук өнүгүүнүн жаңы жүз жылдыктагы бирден бир стратегиялык түзүүчүсү болуп эсептелет. Өз өлкөсү менен сыймыктануу жана аны урматтоо сезимдерин калыптандыруу, жаштарды маданий баалуулукка тартуу заманбап тарбиялоонун негизги каражаты болуп саналат.

Ошондуктан Кыргызстандын билим берүү системасында акыркы жылдары улуттук жана маданий баалуулуктарды сыйлоо проблемасы алдыңкы орунга коюла баштады. 2014-жылы кабыл алынган Кыргыз Республикасынын жалпы орто билим берүү мамлекеттик стандартында окуучуларды улуттук баалуулуктар менен тааныштырып окутуу маселеси баса белгиленген.

Изденүүчүнүн диссертациялык ишинде төмөнкүдөй карама-каршылыктардын бар экендиги белгиленген:

- орто мектепте жергиликтүү материалдарды колдонуп математиканы окутуу зарылдыгы менен жергиликтүү материалдарды камтыган методикалык адабияттардын иштелип чыкпагандыгы, аны окутуу боюнча илимий негизделген изилдөөлөрдүн жоктугу;

- математиканы окутуунун колдонмочулук багытын ишке ашыруу зарылдыгы менен жергиликтүү материалдарга байланышкан тексттүү маселелердин иштелип чыкпагандыгы.

Бул карама-каршылыктарды жоюуга болгон аракеттер диссертациянын мазмунун чагылдырып, анын негизинде диссертациялык изилдөөнүн темасынын актуалдуу экендигин далилдеп турат.

Диссертациялык иште коюлган максатка жетүүгө карата изилдөөнүн милдеттери туура коюлган жана логикалык жактан бири-бири менен байланыштуу. Окумуштуулардын жүргүзгөн илимий изилдөөлөрүнө методологиялык жана теориялык талдоо жүргүзүлгөн.

Диссертациялык иште төмөндөгү жаңы жана ишенимдүү илимий натыйжалары алынган.

1. жергиликтүү материалдарды камтып математиканы окутуунун зарылдыгы илимий түрдө негизделди;

2. математика предметинин мазмунунун жергиликтүү материалдарды камтыган компоненттери жана аларды тандап алуунун критерийлери аныкталды;

3. жергиликтүү материалдарды чагылдырган маселелерди түзүүнүн талаптары иштелип чыкты;

4. жергиликтүү материалдарды эсепке алып математика предметин окутуунун методикасы иштелип чыкты.

Диссертант проблеманын алкагындагы илимий адабияттарды кеңири талдап чыгып, теориялык анализдерди жүргүзгөн. Натыйжада, изденүүчү ХХ кылымдын 20-70 жылдары Кыргызстанда математика боюнча окуу китептери республиканын өзгөчөлүгүн эске алып, практикалык мазмунга багытталган. Республиканын бир катар окумуштуу методисттер А.Стамбеков,

А.Х.Ишбулатов, И.Б.Бекбоев, С.М.Мусаев, Н.Жакынбеков, А.Абдиев, ж.б. изилдөөлөрдү жүргүзүшкөн. 50-60 – жылдары окумуштуу педагог И.Б.Бекбоев окутууда политехникалык принципти ишке ашырууда ал математиканын практикалык багытын ачууга зор эмгек жумшаган.

Бирок, илимий-педагогикалык изилдөөлөрдү талдоонун натыйжасы көрсөткөндөй, жергиликтүү материалдарды камтып математиканы окутуунун зарылдыгы теориялык жана методологиялык негиздери азыркы күнгө чейин иштелип чыга электигин жана аны Кыргызстандын билим берүү системасында, анын ичинде математика предметине окутуу жагдайында колдонуу боюнча изилдөөлөр жана практикалык тажрыйбалардын жетишсиздигин белгилейт.

Бул суроонун алкагында Б. Данияров, А.Стамбеков, А. Ишбулатов, И. Бекбоев, С. Мусаев, М. Жакыпбеков, А. Абдиевдин ж.б. жергиликтүү материалдарды колдонуу боюнча изилдөөлөргө таянат.

Негизги мектепте жергиликтүү материалдарды камтып математиканы окутуунун багыты боюнча илимий адабияттарды талдоонун негизинде автор математикалык билим берүүнүн жергиликтүү материалдарды камтыган төмөнкүдөй негизги компоненттери аныктаган: элдик билимдер, элдин илимге чейинки математикалык элестөөлөрү; илимий түшүнүктөрдүн эне тилиндеги эквиваленттери: элдик чен бирдиктердин метрдик системада болжолдуу туюнтулушу; региондон чыккан мурдагы жана азыркы окумуштуулардын өмүр баяндары, эмгектери тууралуу маалыматтар; региондогу административдик бирдиктердин социалдык абалы боюнча маалыматтар жана географиялык объектилер, табияттын өзгөчөлүктөрү. Мындан сырткары жергиликтүү материалдарды чагылдырган мазмунду тандап алуунун *критерийлери* иштелип чыккан: программалык материалдар менен тыгыз байланыштуулугу; балдардын жаш курактык өзгөчөлүгүнө ылайык келиши; маалымат булактарынын мугалимдер үчүн жеткиликтүү болушу; тарбия берүүчүлүк мааниси. Бул багытта жүргүзгөн изилдөөнүн натыйжасында төмөндөгүдөй талаптар ылайыктуу деп белгилеген: маселедеги берилген жана изделүүчү чондуктар реалдуулукка жакын болууга

тийиш; практикалык мазмундагы маселелер предметтер аралык байланышты камсыз кылууга тийиш; маселенин мазмуну окуп – үйрөнүүлүчү материал менен түздөн түз байланышта болууга тийиш; маселенин мазмунунда жалпы окуучулар үчүн тааныш эмес түшүнүктөр болуп калса, кыскача аңгемелешүүнү өткөрүү зарыл; маселенин мазмуну аркылуу окуучуларда өз эли-жери менен сыймыктануу, аларды урматтоо сезимдерин тарбиялоо керек; мүмкүн болушунча маселелерди окуучулардын өз алдынча түзүүлөрүнө жана чыгарууларына жетишүү.

Натыйжада, изденүүчү негизги мектепте жергиликтүү материалдарды колдонуу менен математика предметин окутуунун методикасын иштеп чыккан.

Изденүүчү математиканы окутууда окуучулардын жеке мүмкүнчүлүгүнө туура келүүчү окутуу процессин пландоого жана уюштурууга мугалим алгач маалыматтар базасын түзүп алуусу зарыл экендигин белгилеген.

Жергиликтүү материалдарды математика предметинде колдонуу аркылуу тексттүү маселелерди түзүү жана аны чыгаруу багытындагы эмгектерди иликтөөнүн жыйынтыгы менен изденүүчү тексттүү маселелерди түзүүнүн этаптарын көрсөткөн.

Улуттук, региондук өзгөчөлүктөргө арналган материалдарга тексттүү маселелерди чыгарууда кайтарым байланыш жана стимулдоочу функция жүзөгө ашырылат. Маселе чыгаруу көндүмдөрү окуучуларды өз алдынчалыктын өнүгүшүнө жана өзүн-өзү көзөмөлдөө көндүмдөрүн калыптандырууга мүмкүндүк берет. Жергиликтүү материалдарга арналган тексттүү маселелерди чыгаруу окуучулардын окуу материалын терең өздөштүрүүсүнө түрткү берип, мугалимдердин убактыларын үнөмдөөгө шарт түзөт.

Жогорудагы келтирилген жергиликтүү материалдарды математика предметинде колдонуунун артыкчылыгын туюнткан фактылар –

изденүүчүнүн тандап алган теориялык жана практикалык ыкмаларынын тууралыгын аныктап турат.

Жергиликтүү материалдарды математика предметинде колдонуп окутууда анын натыйжалуулугу эксперименталдык иликтөө аркылуу далилденип, окутуу процессинде максаттуу түрдө пайдалануу оң натыйжа берери тууралуу илимий жана далилдүү жыйынтыкка ээ болгон.

Изилдөөнүн негизги бөлүктөрү бири-бири менен логикалык жактан тыгыз байланышта жана негизги жетектөөчү идеянын алкагына баш ийип турат.

Диссертациянын илимий жана практикалык маанилүүлүгү.

Изденүүчү диссертациялык изилдөөсүндө белгилеген проблемалык абалдар аркылуу 5-6-класстарда жергиликтүү материалдарды математика предметинде колдонуп окутууну уюштуруунун проблемасы изилденген. Жыйынтыгында, иштелип чыккан теориялык жоболор, методикалык сунуштар жана маселелер жыйнактары математика мугалимдеринин иш практикасында, математика окуу китептерин иштеп чыгууда, жогорку окуу жайларында мугалимдерди даярдоодо жана алардын кесиптик чеберчилигин жогорулатуучу курстарынын окуу процесстеринде колдонулушу мүмкүн. 5-жана 6-класстын математика предмети боюнча иштелип чыккан жергиликтүү материалдарды чагылдырган маселелер жыйнактары негизги мектептин окуучуларына жана математика мугалимдерине методикалык жардам көрсөтө алат.

Диссертациянын жыйынтыктарын жана натыйжаларын пайдалануу боюнча конкреттүү сунуштар.

1. Автор тарабынан математиканы жергиликтүү материалдарды колдонуп окутууда элдик үрп-адаттарга, элдик чен бирдиктерге, улуттук өзгөчөлүктөргө арналып түзүлгөн маселелер ийгиликтүү колдонууга болот.

2. Маселелерди түзүүдө атайын иштелип чыккан талаптар жетекчиликке алынууга тийиш.

3. Иштелип чыккан методикалык колдонмолорду математика предметиндеги маселелер жыйнагы менен кошо окутуу процессинде максаттуу түрдө колдонууга болот.

Диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктары Кыргызстандын жогорку окуу жайларында өткөрүлгөн конференцияларда, эл аралык жана республикалык илимий журналдарга жарыяланган. Автор тарабынан 20 илимий макала 2 методикалык колдонмо жарыяланган.

Жогорудагылар аркылуу изденүүчүнүн илимий-педагогикалык жоболору, корутундулары туура жана теориялык жактан ынанымдуу, методологиялык жактан негиздүү экендиги тастыкталды. Диссертация негизги мектепте математика курсун окутууда жергиликтүү материалдарды колдонуу аркылуу анын натыйжалуулугун жана окуучулардын билим сапатын жогорулатууга олуттуу салым болот.

Диссертациянын мазмуну менен авторефераттын дал келиши:

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунуна толугу менен дал келет.

Диссертациянын мазмунунда жана авторефератта төмөнкүдөй кемчиликтер кездешет:

1. Диссертациялык иште жергиликтүү географиялык объектилер боюнча маалыматтар кеңири каралган эмес.
2. Диссертацияда жыл сүрүүлөрүнө байланыштырып түзүлгөн маселелер болгондо, иштин маанилүүлүгү бир кыйла жогоруламак.

Ошону менен бирге аталган мүчүлүштүктөр диссертациянын жалпы сапатына, баалуулугуна олуттуу таасирин тийгизе албай тургандыгын белгилеп кетсек.

ЖЫЙЫНТЫК

1. Макеев Арзымкан Касымовичтин «Негизги мектепте математиканы жергиликтүү материалдарды колдонуп окутуунун методикасы (5–6-класстын математика предметинин мисалында)» аттуу 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча

педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши КР жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тууралуу жоболоруна” толук жооп берет жана ири проблеманы концептуалдуу чечмелеген, толук бүткөн илимий изилдөө.

2. Диссертациялык иштин автору Макеев Арзымкан Касымовичтин 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (математика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

**Расмий оппонент,
педагогика илимдеринин доктору,
профессор**

Sh. Ermatov **Алиев Ш.А.**
И. АРАБАЕВ БУ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КЫРГЫЗСКОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. И. АРАБАЕВА
КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМ
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ

Профессор Ш.А.Алиевдин
колун тастыктайм.